

Genişletilmiş Özet

Lise Öğrencilerinde Sosyal İlişkilerin Niteliği ve Akıllı Telefon Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi

Giriş

Araştırmada lise öğrencilerinde sosyal ilişkilerin niteliği ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki nedensel ilişkiler incelenmektedir. Araştırma keşfedici sıralı karma desende, nitel ve nicel olarak iki aşamada yürütölmüştür. Nitel aşamada, öğrencilerin sosyal ilişkilerin niteliği ve akıllı telefon bağımlılığı ilişkisine yönelik görüşlerini incelemek üzere bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiş; nicel aşamada ise nitel aşamada elde edilen bulgulardan hareketle geliştirilen bir grup soru ve çeşitli ölçme araçlarının işe koşulduğu bir tarama araştırması yürütölmüştür. Araştırma grubu 11 ve 12. sınıfta öğrenim gören lise öğrencilerinden oluşturulmuştur. Nitel aşamada akıllı telefon kullanım yoğunluğuna göre belirlenen sekiz, nicel aşamada gönüllölük esasına göre seçilen 620 öğrenci yer almıştır. Nitel aşamada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen bir görüşme formu; nicel aşamada ise Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu, Anne Baba Algısı Ölçeği ve Sosyal Öz-Yeterlik Ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Nitel veriler üzerinde içerik analizi, nicel veriler üzerinde çoklu doğrusal regresyon analizleri yürütölmüştür. Sonuçlara göre akıllı telefon bağımlılığı ile yalnızlık, akıllı telefonun çok amaçlı kullanımı, sosyal medya ve yapılacak başka bir işin olmaması durumları arasında olumlu yönde; anne algısı, baba algısı ve arkadaşlarla nitelikli vakit geçirme durumları arasında ters yönde anlamlı ilişkiler söz konusudur. Akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki varyansa en yüksek katkıyı sosyal medya kullanımı yapmaktadır.

Akıllı telefonların kullanımı, sunduğu imkanlar ile yalnızca arama ve mesajlaşma işlevinin ötesine geçerek son on yılda hızla artmıştır. Uluslararası Veri Kurumu'na (International Data Corporation, IDC) göre, 2010 yılında dünya çapında 305 milyon akıllı telefon satışı gerçekleşirken, bu rakam 2017 yılında 1 milyar 994 bin adet olmuştur. Akıllı telefonlar, taşınabilir olması ve internetle bağlantılı çalışan özellikleri göz önüne alındığında, bağımlılığın tolerans, geri çekilme, günlük aktivitelerin gerçekleştirilmesinin zorluğu ve dürtü kontrol bozuklukları gibi özelliklerini taşıdığından dolayı yaygın bir sosyal problem olma ihtimaline sahiptir.

Alanyazın taramalarında yalnızlık, sosyal öz-yeterlik, aile ilişkileri gibi değişkenlerin akıllı telefon kullanımını etkileyen unsurlar olduğuna dair çalışmalara rastlanmıştır. Birey, ergenlik dönemi boyunca ebeveynleri, yaşıtları ve diğer sosyal çevrelerce kabul görüp, desteklenmek ister. Bu ihtiyaç karşılanmadığında, sosyal bağamlardan çekilmeyi tercih edebilir ve yaşadığu yalnızlık duygusu ile sosyal ve kişisel uyumu bozulabilir. Yalnızlık gibi sorunları olan bireyler, daha az kaygı yaratacağından dolayı yüz yüze iletişim yerine, mobil teknolojik cihazlar aracılığıyla iletişimi tercih edebilmektedir. Sosyal öz-yeterlik bireyin çeşitli yaşam deneyimlerine maruz kaldığu ergenlik döneminde bireyin sağlıklı gelişimi ve sosyal işleyişini geliştiren koruyucu bir bileşendir. Chiu, sosyal öz-yeterlikle akıllı telefon bağımlılığı arasında pozitif ilişki olduğunu saptamıştır. Ergenlik dönemi, çocuk ve ailesinin hayatında önemli değişimlerin yaşandığu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Lee ve Lee ebeveynleriyle zayıf ilişkiler geliştiren ergenlerin akıllı telefon bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğunu bulgulanmıştır. Sosyal medya uygulamalarının akıllı telefonlarda en çok vakit harcanan uygulamalar olduğu çeşitli araştırmalarda bulgulanmıştır.

Ergenler sosyal statülerini ve duygularını yönetmek için akıllı telefonlarını bir araç olarak kullanmaktadır. Yetişkinlere göre daha zayıf bir dürtü kontrol sistemine sahip olan ergenlerin akıllı telefon bağımlılığı riski de daha fazladır. Bu nedenle araştırmanın hedef kitlesi lise öğrenimine devam eden ergen bireyler olmuştur. Araştırmanın amacı; liseye devam eden öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığının sosyopsikolojik etkenlerine ilişkin görüşlerini ele almak ve bu öğrencilerin yalnızlık düzeyleri, anne algısı, baba algısı, sosyal öz-yeterlik inançları, cinsiyetleri, internete sürekli bağlanabilir olma, akıllı telefonun çok amaçlı kullanımı, sosyal medya, aileyle nitelikli vakit geçirme, arkadaşlarla nitelikli vakit geçirme ve yapılacak işin olmayışı değişkenlerinin akıllı telefon bağımlılığı üzerine yordayıcı etkilerinin incelenmesidir.

Yöntem

Araştırma keşfedici sıralı karma desen içerisinde yürütölmüştür. Öncelikle, akıllı telefon bağımlılığının ortaya çıkmasında rol oynayabilecek bireysel, kültürel ya da sosyoekonomik değişkenleri belirlemek amacıyla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Görüşmenin çözümlenmesiyle bir takım etkenlere erişilmiş ve bu etkenler nicel veri toplama sürecinde kişisel bilgi formu altında kullanılmıştır.

Nitel veri toplama sürecinde dördü kız, dördü erkek, toplam sekiz lise öğrencisi yer almıştır. Nicel veri toplama sürecinde beş farklı okul türünden sekiz farklı okulda 620 öğrenciden veri toplanmıştır. Araştırma grubunun cinsiyete göre dağılımı 363 kız (%58,5) ve 257 erkek (%41,5) şeklinindedir.

Nitel aşamada araştırmacılar tarafından geliştirilen odak grup görüşme formu kullanılmıştır. Nicel aşamada ise, araştırmacılar tarafından alanyazın incelemeleri ve odak grup görüşmesi sonucunda şekillendirilmiş kişisel bilgi formunun yanı sıra, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu, UCLA Yalnızlık Ölçeği Kısa Formu, Anne Baba Algısı Ölçeği ve Sosyal Öz-yeterlik Ölçeği yer almıştır.

Bulgular

Nitel verilerin çözümlenmesinde tümdengelimci içerik analizlerinden yararlanılmıştır. Nitel bulgulara bakıldığında katılımcıların, akıllı telefonları yanlarında olmadığında kendilerini kötü hissettikleri ve akıllı telefon bağımlılığını madde bağımlılığına benzettikleri görölmektedir. Katılımcıların akıllı telefonla bir şeyler yapmanın eğlenceli olduğunu düşündüğu, özellikle sosyal medya uygulamaları

vasıtasıyla daha kolay arkadaşlık kurabildikleri ve kimi zaman da akıllı telefonlarını gerçek yaşam sorunlarından kaçmak için fırsat olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların, arkadaşlar arasında ortak noktaların/konuşulacak konuların az olmasının akıllı telefon bağımlılığına neden olduğunu belirttiği, telefon kullanımında arkadaşların birbirinden etkilendiğini ifade ettikleri, özellikle sosyal medya uygulamaları üzerinden sağlanabilen beğenilme, popüler olma, yeni insanlarla tanışma isteği gibi durumların akıllı telefon bağımlılığına neden olabileceğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı sosyal çevresi geniş olanların akıllı telefonlarını daha fazla kullanacağını ifade ederken, bir kısmı ise yalnız kişilerin akıllı telefon bağımlılıklarının fazla olacağını belirtmiştir. Nitelikli bir arkadaş grubuna sahip olmanın akıllı telefon bağımlılığını azaltacağını belirten katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Katılımcı ifadeleri incelendiğinde ebeveynle ilişkilerin bozuk olduğu dönemlerde akıllı telefon kullanımının arttığı görülmektedir.

Bağımsız değişkenlerin akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki değişimi yordama durumları çoklu doğrusal regresyon analizi ile sınınanmıştır. Bu analiz sonucunda anne algısı, cinsiyet (kız), akıllı telefonun çok amaçlı kullanımı, sosyal medya, arkadaşlarla nitelikli vakit geçirme ve yapılacak işin olmaması değişkenlerinin anlamlı katkıya sahip olduğu görülmüştür. Aşamalı regresyon analizinde akıllı telefon bağımlılığı üzerindeki varyansa anlamlı katkı sağladıkları belirlenen değişkenler, çoklu doğrusal regresyon analiziyle ortaya koyulan göreceli önem sıralarına göre analize dâhil edilmiştir. Buna göre akıllı telefon bağımlılığındaki varyansa en yüksek anlamlı katkıyı sosyal medya sağlamaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Nitel bulgularda ailenin ilgisiz olmasının lise öğrencilerini akıllı telefonu yoğun kullanmaya ittiği, aileyle sorun yaşanan dönemlerde bireylerin odalarına kapanarak telefonda vakit geçirmeye yöneldiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca ailelerin de akıllı telefonla uğraşması nedeniyle aile bireyleri arasında iletişim kopukluğunun oluştuğu görülmektedir. Ailelerin 'telefonsuz saatler' belirlemesi, bu saatlerde tüm ailenin kitap okuma gibi bir etkinlik yapması, birlikte geçirilen vaktin daha nitelikli kılınması telefon kullanımını azaltacaktır. Araştırmanın nicel sonuçlarında arkadaşlarla nitelikli vakit geçirmenin akıllı telefon bağımlılığını engelleyen bir faktör olduğu görülmektedir. Özellikle sosyal yönü kuvvetli olmayan ve nitelikli arkadaşlıklar kurmakta güçlük çeken öğrencilerin bu yönünü kuvvetlendirmek ve bağımlı kullanımından kendilerini korumaları amacıyla grup çalışmaları yapılabilir, bu öğrencilere yönelik akran destek grupları kurulabilir. Araştırmanın hem nitel hem de nicel boyutunda elde edilen sonuçlara göre lise öğrencilerinin boş kaldıkları zamanlarda akıllı telefonlarını daha yoğun biçimde kullandıkları ortaya çıkmıştır. Lise öğrencilerinin boş zamanlarını daha etkili kullanabilmesi adına öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin keşfedilerek, okullarda sosyal ve sportif faaliyetlere yönlendirilmesi akıllı telefonlara ayrılan zamanı azalacaktır.

Araştırma kapsamında bir kez odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bunun nedeni ilgili kurumlarla yürütülen izin süreçleri olmuştur. Bu sınırlılığı aşmak amacıyla, görüşmede yer alacak öğrencilerin amaçlı biçimde, titizlikle seçilmesi ve görüşme süresinin uzun tutulması (64 dk.) gibi tedbirler alınmıştır. Diğer sınırlılık ise izin süreçleri ve uygulama maliyetleri dolayısıyla verilerin tek bir ilden toplanmış olmasıdır. Bu noktada, elde edilen sonuçların genellenebilirliğinin artırılması amacıyla benzer araştırmaların aynı hedef kitle içerisinde farklı katılımcı gruplara uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.